Skatteutskottets betänkande

1980/81:54

om vissa åtgärder inom alkoholpolitiken (prop. 1980/81: 179)

Propositionen

Regeringen (socialdepartementet) föreslår i proposition 1980/81: 179 att riksdagen

dels antar vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i lagen (1977: 292) om tillverkning av drycker,
2. lag om ändring i lagen (1977: 293) om handel med drycker,
3. lag om ändring i lagen (1961: 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat,

dels godkänner vad som anförts i propositionen om lördagsstängning av systembutikerna.

Propositionen innehåller förslag som syftar till att minska den totala alkoholkonsumtionen och därmed också alkoholskadorna. Förslagen grundar sig på den av samordningsorganet för alkoholfrågor (SAMO) avlämnade rapporten (Ds S 1980:10) Om alkoholpolitiken.

I propositionen föreslås att ett försök med lördagsstängda systembutiker genomförs under år 1981. Försöksperioden bör omfatta fyra månader, lämpligen juni–september.

Olika tecken tyder på att olovlig tillverkning och överlåtelse av alkoholdrycker samt olovlig rening och överlåtelse av denaturerad sprit har ökat under senare år. I propositionen föreslås att straffmaximum för vissa sådana brott höjs.

För att motverka överlåtelse av alkoholdrycker till ungdomar föreslås en särskild regel om förbud och straff för gåva och lån av alkoholdrycker till underåriga. I samband därmed föreslås även ett förtydligande som rör förverkande av alkoholdrycker.

Även vissa andra åtgärder inom alkoholpolitiken, som har behandlats av SAMO, redovisas i propositionen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1981.

Lagförslagen har följande lydelse:

1 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1977:292) om tillverkning av drycker, m.m.

Härigenom föreskrivs att 27 § lagen (1977:292) om tillverkning av drycker, m.m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
27 §	
Den som	
1. olovligen tillverkar sprit,	
2. bereder mäsk i uppenbart syfte att olovligen tillverka sprit eller	
3. forslar, döljer eller förvarar sprit, som uppenbarligen är olovligen tillverkad, eller mäsk, som uppenbarligen är avsedd för olovlig tillverkning av sprit *dömes* till böter eller fängelse i högst *ett* år.	3. forslar, döljer eller förvarar sprit, som uppenbarligen är olovligen tillverkad, eller mäsk, som uppenbarligen är avsedd för olovlig tillverkning av sprit, *döms* till böter eller fängelse i högst *två* år.
Är brottet grovt, *dömes* till fängelse i högst *två* år.	Är brottet grovt, *döms* till fängelse i högst *fyra* år.

Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om sprittillverkningen eller mäskberedningen har skett i större omfattning eller i syfte att sälja varan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

2 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1977:293) om handel med drycker

Härigenom föreskrivs att 12, 72, 75, 76 och 79 §§ lagen (1977:293) om handel med drycker skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

12 §

Det är förbjudet att som ombud eller på därmed jämförligt sätt anskaffa alkoholdrycker till den som enligt 11 § ej har rätt att få sådan vara utlämnad till sig. Det är också förbjudet att i större omfattning tillhandagå annan med att anskaffa alkoholdrycker.

Spritdrycker, vin eller starköl får inte som gåva eller lån överlämnas till den som kan antas inte ha fyllt 20 år. Öl får inte som gåva eller lån överlämnas till den som kan antas inte ha fyllt 18 år. Vad nu sägs gäller inte när någon bjuder av en alkoholdryck för förtäring på stället.

72 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. säljer alkoholdrycker utan tillstånd eller, om tillstånd ej behövs, utan rätt enligt denna lag,

2. serverar spritdrycker, vin eller starköl som har anskaffats på annat sätt än som sägs i 49 §, *dömes* för olovlig försäljning av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst *ett* år.

Är brottet grovt, *dömes* till fängelse i högst *två* år. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om försäljningen har utgjort led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning.

2. serverar spritdrycker, vin eller starköl som har anskaffats på annat sätt än som sägs i 49 §, *döms* för olovlig försäljning av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst *två* år.

Är brottet grovt, *döms* till fängelse i högst *fyra* år. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om försäljningen har utgjort led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning.

75 §

Den som innehar alkholdrycker i uppenbart syfte att olovligen sälja

Den som innehar alkoholdrycker i uppenbart syfte att olovligen sälja

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
dem *dömes* för olovligt innehav av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst *sex månader.*	dem *döms* för olovligt innehav av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst *ett år.*

76 §[1]

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet säljer eller utlämnar alkoholdrycker i strid mot 11 § till någon som kan *antagas ej* ha uppnått föreskriven ålder eller som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel, eller vid partihandel underlåter att på sätt *föreskrives* i 24 § första stycket förvissa sig om att köparen har rätt att återförsälja varan, *dömes* för olovlig dryckeshantering till böter.	Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet säljer eller utlämnar alkoholdrycker i strid mot 11 § till någon som kan *antas inte* ha uppnått föreskriven ålder eller som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel, eller vid partihandel underlåter att på sätt *föreskrivs* i 24 § första stycket förvissa sig om att köparen har rätt att återförsälja varan, *döms* för olovlig dryckeshantering till böter *eller fängelse i högst sex månader.*

För olovlig dryckeshantering dömes också den som försäljer alkholfria drycker i strid mot förbud som meddelats enligt 65 §, förvarar drycker i strid mot 55 § eller tillåter alkoholförtäring eller förvaring av alkoholdrycker i strid mot 56 §.

79 §

Drycker som har varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet därav samt utbyte av sådant brott skall förklaras förverkade, om det ej är uppenbart obilligt.	Drycker som har varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet därav samt utbyte av sådant brott skall förklaras förverkade, om det ej är uppenbart obilligt. *Förverkande av drycker kan ske även hos den som är fri från ansvar för brottet enligt 78 § tredje stycket andra meningen.*

Föremål som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 72 eller 74 § eller dess värde får förklaras förverkat, om det är påkallat till förebyggande av brott eller av annan grund särskilda skäl föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

[1] Senaste lydelse 1980:290.

3 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat

Härigenom föreskrivs att 13 § lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	13 §[2]
Begår någon brott som avses i 9–11 §§ skola, om det ej är uppenbart obilligt, hos honom befintliga förråd av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat tillika med kärl och emballage samt renings- och filtreringsmedel förklaras förverkade. Vad nu stadgats skall även gälla redskap, som nyttjats i fall, varom i 10 § sägs.	Begår någon brott som avses i 9–11 §§ skola, om det ej är uppenbart obilligt, hos honom befintliga förråd av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat tillika med kärl och emballage samt renings- och filtreringsmedel förklaras förverkade. Vad nu stadgats skall även gälla redskap, som nyttjats i fall, varom i 10 § sägs. *Förverkande av teknisk sprit och alkoholhaltigt preparat kan även ske hos den som enligt 14 § andra stycket andra meningen är fri från ansvar.*

Förverkad egendom tillfaller kronan.

Den som förövat gärning som avses i första stycket skall, om det ej är uppenbart obilligt, dömas att för teknisk sprit eller alkoholhaltigt preparat, varmed han förfarit obehörigen, gälda skatt med 75 kronor för liter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

[1] Senaste lydelse av författningens rubrik 1975:716.
[2] Senaste lydelse 1977:294.

Motioner

Med anledning av propositionen har väckts motionerna

1980/81: 2105 av Knut Wachtmeister m. fl. (m)
I motionen hemställs att riksdagen avslår regeringens proposition när det gäller försök med lördagsstängda systembutiker under sommaren 1981.

1980/81: 2129 av Anita Bråkenhielm m. fl. (m)
I motionen hemställs att riksdagen uttalar att försök med lördagsstängning av systembutiker, med beaktande av vad i motionen anförts, skall genomföras vid tidpunkt då utvärdering av försöket hunnit tillfredsställande förberedas.

1980/81: 2155 av Gunnar Biörck i Värmdö (m)
I motionen hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om införande av varningsetiketter på flaskor med alkoholdrycker.

1980/81: 2156 av Carl Lidbom m. fl. (s)
I motionen hemställs att riksdagen avslår propositionen såvitt gäller försöksverksamheten med lördagsstängning av Systembolagets butiker.

1980/81: 2157 av Lars Werner m. fl. (vpk)
I motionen hemställs att riksdagen hos regeringen begär att, om försök med lördagsstängda systembutiker skall genomföras, försöket förbereds opinionsmässigt, varar under minst ett år och åtföljs av en vetenskapligt invändningsfri utvärdering av alla dess väsentliga effekter.

Utskottet har överlämnat motion 1980/81: 2155 av Gunnar Biörck i Värmdö till socialutskottet för behandling.

Vidare behandlas de vid allmänna motionstiden väckta motionerna

1980/81: 504 av Thure Jadestig m. fl. (s)
I motionen hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av statens avtal med AB Vin- och Spritcentralen i syfte att möjliggöra forskningsbidrag från bolaget.

1980/81: 666 av Kerstin Ekman (fp) och Kersti Swartz (fp)
I motionen hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om förslag till ändring av lagen om handel med rusdrycker så att registrering av särskilt stora alkoholinköp kan införas från den 1 januari 1982.

1980/81: 877 av Birgitta Rydle (m)

I motionen hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av bestämmelserna för ansökan om tillstånd till detaljhandel med öl i syfte att förenkla desamma.

1980/81: 1166 av Evert Svensson m. fl. (s)

I motionen hemställs

1. att riksdagen beslutar uttala sig för att försök med lördagsstängning av Systembolagets butiker genomförs under ett år,

2. att riksdagen beslutar uttala sig för att en utvärdering av försöket genomförs parallellt.

1980/81: 1480 av Eric Enlund m. fl. (fp)

Med hänvisning till motion 1479 hemställs

1. att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till lagstiftning om övergång till ny teknik för beskattning av alkoholdrycker,

2. att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till lagändring så att tillstånd till servering av starkare alkoholdrycker kan förbehållas rörelser som är matställen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om avstängning av langare från fortsatta inköp hos Systembolaget.

1980/81: 1546 av Hans Lindblad m. fl. (fp, m och c)

I motionen hemställs att riksdagen beslutar uttala sig för lördagsstängning av systembutikerna.

Utskottet

Den svenska alkoholpolitiken har ofta kritiserats för att den inte i tillräcklig omfattning varit inriktad på de grundläggande problemen. Utskottet finner det förklarligt att man inom ett område som alkoholpolitiken där det av tradition finns mycket starka motsättningar som inte följer några partigränser måste gå fram med reformer etappvis. Det väsentliga i sammanhanget är enligt utskottets mening att åtgärderna står i samklang med politikens målsättning, nämligen att minska den totala alkoholkonsumtionen. I sådant syfte föreslås i propositionen ett försök med lördagsstängda systembutiker under tiden juni – september 1981. Förslaget grundar sig närmast på den bedömning som samordningsorganet för alkoholfrågor – SAMO – gjort av de finska försöken med sådan lördagsstängning. Dessa har medfört en väsentlig minskning av fylleriet men även en viss nedgång av den totala alkoholkonsumtionen. SAMO har ansett att lördagsstängningen, förutom sådana konsekvenser, sannolikt skulle få gynnsamma effekter på viss brottslighet och på olycksfallsfrekvensen i trafiken samt leda till ett

minskat tryck på akutsjukvården. En majoritet inom SAMO har förordat försöksverksamhet under ett år, medan fyra ledamöter motsatt sig sådan verksamhet.

Systembolaget har från början opponerat mot förslagen men senare sagt sig kunna godta en permanent lördagsstängning under månaderna juni–augusti. Med hänsyn bl. a. till Systembolagets personalproblem förordar socialministern ett försök under endast fyra månader. Försöksverksamheten skall enligt propositionen bli föremål för en vetenskapligt upplagd utvärdering, grundad på en särskild plan som socialdepartementet utarbetar i samråd med vetenskaplig expertis.

I två med anledning av propositionen väckta motioner yrkas avslag på försöken med lördagsstängning. Knut Wachtmeister m. fl. (m) motiverar sitt avslagsyrkande i motion 2105 med bl. a. svårigheterna att utvärdera försöket och att återgå till tidigare försäljningstider, riskerna för ökad langning och olägenheterna för glesbygdsboende. Motionärerna ifrågasätter också resultatet av de finska erfarenheterna och befarar att åtgärderna kommer att uppfattas som ett nytt onödigt förbud. Om försöksverksamheten kommer till stånd ifrågasätter de med hänvisning till uttalanden vid den nuvarande lagstiftningens tillkomst om inte regleringen bör ske genom en särskild lag.

I motion 2156 av Carl Lidbom m. fl. (s) åberopas som skäl för avslagsyrkandet riskerna för ökad langning och hembränning och olägenheterna för konsumenter utan systembutik i hemkommunen. Motionärerna tror inte att förslaget kommer att få några som helst gynnsamma effekter.

I två andra motioner, 2157 från vpk och 2129 av Anita Bråkenhielm m. fl. (m) motsätter motionärerna sig inte en försöksverksamhet med lördagsstängning. De godtar emellertid inte de former för försöket som förordas i propositionen.

Motionärerna i den förra motionen vill i likhet med SAMO:s majoritet ha försöksverksamhet under ett år. Försöket bör enligt deras mening förberedas opinionsmässigt och följas upp genom en vetenskapligt invändningsfri utvärdering. I den senare är möjligheterna till en meningsfull utvärdering av försöket huvudfrågan. Motionärerna anser att försöket bör genomföras vid en tidpunkt då utvärderingen hunnit tillfredsställande förberedas. En fullt godtagbar undersökning kan man enligt deras mening bara få om man delar landet i två delar och genomför försöket i den ena delen.

Utskottet behandlar i detta sammanhang också två motioner från den allmänna motionstiden om lördagsstängda systembutiker. Evert Svensson m. fl. (s) begär i motion 1166 ett riksdagsuttalande om försök med lördagsstängning och jämsides därmed en utvärdering av försöket under ett år, medan Hans Lindblad m. fl. (fp, m, c) i motion 1546 vill ha generell lördagsstängning utan försöksverksamhet. I båda fallen åberopas främst de finska erfarenheterna.

Utskottet vill för sin del först konstatera att det i propositionen förordade försöket kan komma att bidra till minskad alkoholkonsumtion och bättre ordning och även få positiva effekter för sjukvården och trafiken. De olägenheter som försöket kan medföra gäller främst personer i glesbygd som normalt gör inköpsresor till tätorter under lördagar. Det kan naturligtvis också befaras att lördagsstängningen kommer att leda till viss ökning av langningen, medan det däremot förefaller utskottet mindre sannolikt att hembränningen skulle tillta på grund härav. Självfallet skulle en längre försöksperiod ge ett bättre underlag för bedömningen av effekterna av en lördagsstängning, men en sådan åtgärd skulle utan tvivel också uppfattas som ett mera definitivt steg mot ett förbud mot lördagsförsäljning i systembutikerna och medföra problem för Systembolaget. Å andra sidan bör inte möjligheterna till utvärdering av försöket tillmätas alltför avgörande betydelse. Oavsett hur noga man försöker följa verkningarna av försöket kommer alltid oförutsedda faktorer att påverka alkoholkonsumtionen och fyllerisiffrorna i olika riktningar. Systembolagets verkställande direktör har informerat utskottet om att bolagets försäljning kraftigt minskat under första kvartalet 1981 jämfört med samma tid 1980. Denna nedgång måste i huvudsak bedömas som ett klart positivt inslag i dagens alkoholpolitiska situation men om denna tendens fortsätter kan den uppenbarligen medföra svårigheter när det gäller att avläsa resultatet av försöket med lördagsstängning. Om försäljningsminskningen beror på en mera bestående dämpning av konsumtionsvanorna är det enligt utskottets mening troligt att konsumenterna i huvudsak kommer att godta den förhållandevis blygsamma inskränkningen av alkoholvarornas åtkomlighet som lördagsstängningen kommer att medföra. Den sjunkande försäljningen kan alltså inte åberopas mot lördagsstängningen. Det är enligt utskottets bedömning i stället angeläget att statsmakterna understryker vikten av att förstärka den attitydförändring som kan spåras i försäljningsminskningen genom att fullfölja alla åtgärder som ytterligare kan dämpa konsumtionen. Det kan visserligen göras gällande att de grova alkoholmissbrukarna inte nämnvärt påverkats eller kommer att påverkas av de hittills vidtagna eller föreslagna åtgärderna, men målet för konsumtionsdämpningen är främst att på sikt väsentligt krympa den bas från vilken dessa missbrukare rekryteras. Från dessa utgångspunkter anser utskottet det angeläget att försöket med lördagsstängda systembutiker genomförs och att verkningarna därav utvärderas så långt det är möjligt och lämpligt. Beträffande den formella regleringen av försöket har i en av motionerna ifrågasatts om den inte bör ske genom att riksdagen antar en särskild lag härom, medan i propositionen endast begärs riksdagens godkännande av vad socialministern anfört i frågan. Utskottet vill inte bestrida att det kan anföras vissa skäl för lagstiftning. Å andra sidan kan en sådan åtgärd inte anses påkallad vare sig av formella eller sakliga skäl när som i detta fall systembolagsledningen förklarat sig ha för avsikt att lojalt följa riksdagens beslut. Med det anförda tillstyrker utskottet propositionen i

denna del och avstyrker följaktligen motionerna 1166, 1546, 2105, 2129, 2156 och 2157 i den mån de inte är tillgodosedda genom utskottets ställningstagande.

I propositionen läggs också fram förslag till straffskärpningar för illegal alkoholhantering. Dessa innebär i huvudsak att längsta tiderna för fängelsestraff fördubblas och att fängelsestraff införs för vissa brott där böter nu utgör straffmaximum. Vidare föreslås att straff införs för överlämnande av alkoholdrycker som gåva eller lån till den som på grund av för låg ålder inte får köpa sådan vara. Förslagen i denna del bygger också på SAMO:s överväganden och har varit föremål för lagrådets granskning. Lagrådets synpunkter har till fullo beaktats i propositionen, och i de med anledning av propositionen väckta motionerna har inte framställts några yrkanden om ändring av propositionen i denna del.

Enligt utskottets mening kan några invändningar knappast resas mot de föreslagna skärpningarna. Maximistraffet för grov olovlig sprittillverkning eller renaturering blir i fortsättningen 4 års fängelse, vilket kan jämföras med högsta straff för grovt skattebedrägeri som är 6 års fängelse. Vid olovlig sprittillverkning i fabriksmässig omfattning är förtjänsten uteslutande byggd på undanhållandet av skatt, och det kan därför ifrågasättas om inte den som genom sådan verksamhet undandrar staten stora skattebelopp och härigenom också skapar svåra sociala problem bör kunna straffas minst lika hårt som den som genom grovt skattebedrägeri förorsakar det allmänna betydande förluster. Utskottet vill med denna jämförelse närmast framhålla att det bör kunna finnas utrymme för ytterligare straffskärpningar, om den illegala hanteringen skulle visa oroväckande ökningstendenser. Med det anförda tillstyrker utskottet, som inte förordar några omedelbara sådana åtgärder, de vid propositionen fogade lagförslagen.

Propositionen innehåller vidare en redovisning av SAMO: s förslag på övriga punkter och vissa av regeringens ställningstaganden i olika alkoholpolitiska spörsmål.

Redogörelsen i denna del föranleder inte utskottet att göra några särskilda uttalanden i dessa frågor innan övervägandena härom resulterat i konkreta förslag till åtgärder. I princip vidhåller utskottet sin tidigare redovisade uppfattning i dessa spörsmål. Utskottet har emellertid anledning att i det följande återkomma till SAMO: s fortsatta verksamhet i samband med behandlingen av vissa frågor som tas upp i motioner från den allmänna motionstiden.

En fråga som berörs i propositionen och som också tas upp i en av de här behandlade motionerna gäller rätten att servera starkare alkoholdrycker. I motion 1480 av Eric Enlund m. fl. (fp) begärs i yrkande 2 förslag till lagändring så att tillstånd till servering av starkare alkoholdrycker kan förbehållas rörelser som är matställen. Motionärerna hänvisar till motiveringen i den till socialutskottet remitterade motionen 1479 av vilken framgår att de ansluter sig till SAMO: s förslag i denna fråga. Mot bakgrund av att det under senare

år uppstått serveringsställen som vissa dagar i veckan blir nöjes- och/eller ungdomsställen som inte har karaktär av restauranger har SAMO föreslagit att tillstånd till servering endast får meddelas om det kan antas att serveringsstället kommer att få karaktären av restaurang där tillhandahållandet av lagad mat utgör en betydande del av rörelsen. Under tider då tillhandahållandet av lagad mat inte utgör en betydande del av rörelsen får starkare alkoholdrycker än öl inte serveras. Mot detta förslag har företrädare för restaurangbranschen framfört erinringar, och socialministern uttalar i propositionen att hon funnit att frågan bör beredas ytterligare genom ett remissförfarande, varför hon inte nu är beredd att lägga fram något förslag.

Utskottet, som inte finner skäl föregripa regeringens prövning av denna fråga, avstyrker bifall till yrkande 2 i motion 1480.

I yrkande 3 i samma motion begär motionärerna ett riksdagsuttalande om avstängning av langare från fortsatta inköp hos Systembolaget, och i samma syfte begär Kerstin Ekman och Kersti Swartz (båda fp) i motion 666 registrering av stora alkoholinköp fr. o. m. den 1 januari 1982.

Utskottet vill med anledning av dessa yrkanden erinra om att SAMO enligt sina direktiv bör genomföra en översyn och utvärdering av det samlade restriktionssystemet. De tekniska förutsättningarna för att införa en registrering av alkoholinköp liksom en ransonering av sådana inköp bör vidare utredas av SAMO.

I avvaktan på resultatet av SAMO: s uppdrag i denna del avstyrker utskottet bifall till motionerna 666 och 1480, yrkande 3.

Även den av Birgitta Rydle i motion 877 begärda översynen i syfte att förenkla tillståndsgivningen vid detaljhandel med öl får anses ingå i SAMO: s översyn av det samlade restriktionssystemet, varför utskottet inte heller anser sig kunna tillstyrka denna motion.

I den tidigare nämnda motionen 1480 behandlas i yrkande 1 också beskattningsfrågor. Motionärerna anser att ett mera aktivt användande av beskattningsinstrumentet aktualiserar frågan om en övergång till en annan beskattningsteknik, närmast av den modell som alkoholpolitiska utredningen på sin tid föreslog, dvs. en till index knuten skatt på Systembolagets omsättning. Utskottet vill i denna fråga erinra om att riksdagen i samband med 1977 års alkoholpolitiska reform bestämt avvisade tanken på en beskattning som i praktiken till stor del skulle bestämmas av Systembolaget. Om utvecklingen i enlighet med riksdagens uttalanden leder till att alkoholbeskattningen justeras oftare än tidigare följer härav att ändringarna i de flesta fall inte blir av den storleken att de inbjuder till hamstring. Mot denna bakgrund anser utskottet att det saknas anledning att nu ompröva grunderna för alkoholbeskattningen. SAMO har visserligen i sitt nu föreliggande betänkande om alkoholpolitiken uttalat att man avser att återkomma till frågan om prispolitikens utformning i ett senare skede av utredningsarbetet. Men samordningsorganets synpunkter på dessa frågor

måste främst avse rekommendationer till regeringen eftersom SAMO enligt direktiven – såvitt utskottet kunnat finna – inte fått något uppdrag att omarbeta alkoholbeskattningen.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 1480 yrkande 1.

Utskottet behandlar slutligen motion 504 av Thure Jadestig m. fl. (s) om översyn av avtalet mellan staten och Vin- och Spritcentralen i syfte att möjliggöra bidrag från partihandelsbolaget till alkoholforskning, ett yrkande som inte har något direkt samband med SAMO: s uppdrag.

Bakgrunden till yrkandet är att de fackliga organisationerna vid bolaget krävt att företaget skall avsätta medel för sådan forskning men att företaget avvisat kravet med hänvisning till avtalet med staten. Det torde vara riktigt att avtalet med staten förbjuder företaget att idka annan verksamhet än partihandel med samt import och tillverkning av alkoholvaror och alkoholfria drycker. Bolaget skall vidare enligt avtalet efter vissa avsättningar och utdelning till aktieägaren inbetala återstoden av årsvinsten till statsverket. Formellt finns alltså inte något utrymme för forskningsbidrag. Jämför man med avtalet mellan staten och Systembolaget finns där ingen bestämmelse om inleverans av återstoden till statsverket, vilket torde vara grunden för att sistnämnda bolag tidigare kunnat lämna bidrag till alkoholforskning men framför allt satsar stora pengar på informationskampanjer av typ "Spola kröken". Utskottet har tidigare ifrågasatt om inte de statliga medlen till information på alkoholområdet borde samordnas bättre och verksamheten styras av nämnden för alkoholfrågor. Överskotten i de statliga alkoholbolagen är i princip att anse som skattemedel, och det finns under sådana förhållanden knappast skäl medge att det ena bolaget får disponera vinstmedel mera fritt än det andra. Slutsatsen av detta resonemang blir alltså att alkoholforskningen, som närmast kan anses vara ett prioriterat forskningsområde, bör få sina anslag prövade i vanlig ordning utan hänsyn till resultaten i alkoholbolagen.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 504.

Utskottet hemställer

1. *beträffande försök med lördagsstängda systembutiker*
   att riksdagen med bifall till proposition 1980/81: 179 och med avslag på motionerna 1980/81: 1166, 1980/81: 1546, 1980/81: 2105, 1980/81: 2129, 1980/81: 2156 och 1980/81: 2157 godkänner vad som i propositionen anförts om lördagsstängning av systembutikerna,
2. *beträffande straffskärpningar m. m.*
   att riksdagen med bifall till propositionen antar de därvid fogade förslagen till
   a. lag om ändring i lagen (1977: 292) om tillverkning av drycker, m. m.,
   b. lag om ändring i lagen (1977: 293) om handel med drycker,

c. lag om ändring i lagen (1961: 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat,

3. *beträffande åtgärder mot langning*
att riksdagen avslår
a. motion 1980/81: 666,
b. motion 1980/81: 1480, yrkande 3,
4. *beträffande detaljhandeln med öl*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 877,
5. *beträffande servering av starkare alkoholdrycker*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1480 yrkande 2,
6. *beträffande beskattningen av starkare alkoholdrycker*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1480 yrkande 1,
7. *beträffande avtalet mellan staten och Vin- och Spritcentralen*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 504.

Stockholm den 5 maj 1981

På skatteutskottets vägnar
ERIK WÄRNBERG

Närvarande: Erik Wärnberg (s), Knut Wachtmeister (m), Stig Josefson (c)*, Valter Kristenson (s), Rune Ångström (fp)*, Olle Westberg i Hofors (s), Tage Sundkvist (c), Hagar Normark (s), Bo Lundgren (m), Curt Boström (s), Ingemar Hallenius (c), Bo Forslund (s), Egon Jacobsson (s), Jens Eriksson (m) och Olle Grahn (fp).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

beträffande lördagsstängda systembutiker
av Knut Wachtmeister (m), Valter Kristenson (s), Bo Lundgren (m) och Egon Jacobsson (s), som

dels anför följande:

Den svenska alkoholpolitiken präglas av osäkerhet och förvirring. Propositionens förslag till åtgärder bygger på sannolika antaganden som inte torde bidra till att uppnå avsedda förbättringar. Erfarenheterna visar att förbudspolitiken i stort varit misslyckad. Missbrukskonsumtionen minskade inte genom införande av mellanölsförbudet.

Den svenska genomsnittskonsumtionen av alkohol ligger förhållandevis lågt om man jämför med övriga länder. Tidigare undersökningar visar att en mindre grupp av storkonsumenter svarar för en förhållandevis stor del av

totalkonsumtionen. När man nu kan visa på en tendens till en kraftig minskning av Systembolagets försäljning av alkoholdrycker tas detta av utskottsmajoriteten som ett tecken på en ljusning i den alkoholpolitiska situationen. Enligt vår mening bör utvecklingen snarast tolkas så att de måttliga och problemfria konsumenterna bl. a. av ekonomiska skäl har skurit ned sin konsumtion medan missbrukarna har lämnats i huvudsak opåverkade av prishöjningarna. De sociala myndigheterna och polisen har inte rapporterat några förbättringar. Samtidigt konstateras i propositionen att straffen för bl. a. hembränning måste skärpas med hänsyn till riskerna för en ökad omfattning av denna verksamhet.

Det finns naturligtvis all anledning att befara att den i propositionen föreslagna försöksverksamheten med lördagsstängda systembutiker kommer att leda till ökad langning, hembränning och smuggling. Det kan dessutom bli så att missbrukare kan komma att i ökad utsträckning använda andra berusningsmedel, som exempelvis narkotika. Försöket kommer också att i onödan försvåra inköpen i glesbygder där veckoinköpen vanligen sker på lördagar i samband med färd till närmaste större tätort.

Systembolagets vikande försäljningssiffror i förening med de säsongvariationer som semestertiden medför gör vidare den avsedda utvärderingen av försöket i det närmaste meningslös.

Härtill kommer att det torde vara mycket osäkert om det finska försöket med lördagsstängning, som ju är det främsta skälet till den nu föreslagna försöksverksamheten, verkligen medfört någon bestående minskning av alkoholkonsumtionen. De enda entydiga erfarenheterna från Finland är att lördagsfylleriet minskat kraftigt men denna effekt skall också ses mot bakgrund av de finska konsumtionsvanorna som innebär en exceptionellt hög konsumtion i samband med helgerna. Det är riktigt som påpekas i propositionen att den finska ordningspolisen fått en mindre arbetsbelastning men det bör framhållas att den finska kriminalpolisen fått en stor arbetsbörda.

Med hänvisning till det anförda finner vi att försöksverksamheten med lördagsstängda systembutiker inte fyller något meningsfullt alkoholpolitiskt syfte men väl att en sådan åtgärd måste skapa onödig irritation och uppfattas som ett utslag av en förmyndarmentalitet som stora delar av befolkningen har fått nog av.

dels anser att utskottet i 1 mom. bort hemställa

1. *beträffande försök med lördagsstängda systembutiker*
att riksdagen
a. med bifall till motionerna 1980/81: 2105 och 1980/81: 2156 avslår proposition 1980/81: 179 i denna del,
b. avslår
1. motion 1980/81: 1166,
2. motion 1980/81: 1546,
3. motion 1980/81: 2129,
4. motion 1980/81: 2157.

GOTAB 69067 Stockholm 1981